

TEMPS ERA TEMPS

El tancador de finestres

VÍCTOR ALBA

Era l'estiu del 1937, l'època en què molts, a la zona republicana, havíem de mirar, a la vegada, al davant per protegir-nos dels fatxes i a l'esquena per protegir-nos dels *xinets*, com anomenàvem els comunistes. Jo vaig refugiar-me a l'exèrcit. Com que tinc un ull que no hi fila, em van destinar a serveis auxiliars i a sanitat i vaig anar a raure de *sanitari* a l'hospital militar de Castelló de la Plana.

Era un antic convent. Teníem de director un home que sempre anava de paisà, alt, una mica encorbat, els cabells ja grisejant. Cada vespre, el veia passar per totes les sales de l'hospital i comprovar personalment que les finestres i els seus porticons estiguessin ben tancats, que no sortís ni una guspira de llum. Per mor dels bombardejos, és clar.

Els metges i els altres sanitaris es mofaven d'aquell director que comprovava personalment coses tan insignificants. Jo també trobava que era perdre el temps. Però quan el van destinar a algun altre hospital i el substituïren per un metge professional que no controlava les finestres, una bomba d'avió esventrà una sala de l'hospital. Llavors, pensant que devia de sortir llum per la finestra quan va passar l'avió, vaig comprendre aquell director, que s'adonava que no podia fiar-se de ningú, i encara el vaig comprendre més quan, en caure Castelló en poder dels fatxes, tots els metges i sanitaris es quedaren –eren fatxes camuflats, ells– i només tres sanitaris catalans tractàrem de salvar material i ferits i portar-los fins a l'hospital de Sagunt. Però d'aquell director alt i encorbat i grisejant no en vaig saber mai més res, fora del fet que era diputat per Izquierda Republicana i metge reputat.

Ara l'he retrobat amb emoció. Me'l porta una edició en facsimil del consell de guerra que li van fer a València els

Manuel Azaña, de qui va ser amic Joan Peset Aleixandre, en un míting

franquistes, quan ocuparen la ciutat, que el condemnà a mort. Un equip coordinat per Vicent Olmos ha reunit els papers esgrogueïts, alguns estripats, del consell de guerra. Forma un àlbum corprendor, titulat, sense faramalla –com hauria volgut Peset

mateix– *Procés a Joan Peset Aleixandre*. L'ha editat la Universitat de València –una editorial universitària i que fa una molt bona feina.

Cada cop que he anat al País Valencià per alguna xerrada, sempre hi ha hagut algú –i no pas solament entre

els vells– que m'ha parlat del doctor Peset. I sempre he vist, en la memòria, aquell home alt, encorbat, grisejant, que tancava les finestres de l'hospital, cada vespre. Es veu que allà tenen una memòria més viva que no pas aquí de tot allò que ens ha fet com som.

Entre altres coses que adduïren per condemnar a mort i executar Joan Peset hi havia haver sigut catedràtic, membre d'un partit republicà i amic personal d'Azaña, i haver signat un telegrama de protesta pel bombardeig alemany d'Almeria, als inicis de la Guerra Civil. Ara es coneixen, amb aquesta edició en facsimil, amb tots els documents fotocopiats, els noms dels acusadors –entre ells alguns civils que havien estat coneguts o amics de Peset– i això també entrarà a formar part de la memòria col·lectiva.

El valor, pel futur i pels joves d'avui, d'aquesta edificació és veure –i tocar– amb el mateix tipus de paper els fulls del consell de guerra, la burocràcia

Un equip coordinat per Vicent Olmos ha reunit la documentació que forma el llibre 'Procés a Joan Peset Aleixandre'

darrere de la qual s'amagava l'odi, i la faramalla de fórmules de respecte entre autoritats militars –o el que fossin–. És tota una època que reviu i entra pels ulls, molt millor que si us l'expliquen o la llegiu reproduïda en un llibre corrent. No hi ha biblioteca que no l'hagi de tenir ni professor d'història que no l'hagi de fer fullejar als seus estudiants.

Fer-ho serà com reproduir el gest de Peset de tancar personalment les finestres de l'hospital, cada vespre. Llavors era per evitar guiar els avions que ens podien bombardejar. Ara, per evitar les temptacions de l'oblit o del perdó.

PARLEM-NE

'L'Odissea' de Carles Riba (1948)

JOAN SOLÀ

Aquest estiu m'han caigut a les mans dues edicions recents de la traducció catalana de *L'Odissea* de Carles Riba. El nostre gran hellenista va traduir el poema en vers l'any 1919 i, per segona vegada, l'any 1948, en edició de bibliòfil, il·lustrada. Cinc anys més tard (1953) donava l'edició definitiva d'aquesta segona traducció, en format corrent. Fa uns quants anys l'editorial La Magrana va publicar un bellíssim facsimil de l'edició de bibliòfil i una reedició de la de 1953, amb retocs que el traductor hi havia fet.

Aquesta traducció m'havia literalment enlluernat en la meua primera joventut, als anys seixanta: considerava aleshores, i continuo considerant avui, que aquesta obra és una de les quatre o cinc, diguem mitja dotzena, més importants de tota la literatura catalana. Almenys si l'he de valorar per l'impacte lingüístic i estètic que em va produir a mi ("Conta'm, Musa, aquell home de gran ardit, que tantíssim / errà..."). Em plau de recordar dos fets lingüístics d'aquesta obra que poden interessar els lectors.

El primer és que l'autor suprimeix les erres finals d'aquelles paraules que

fan sinalefa amb la paraula següent. Als anys 1919 i 1948 marcava la vocal final (si era tònica) amb un accent circumflex, però l'any 1953 hi posa un accent normal (no si és monosíl·lab: *fer* esdevé *fê* 1948, *fè* 1953) i la erra caiguda es representa amb un apòstrof. Si la vocal no és tònica, a les edicions de 1948 i 1953 la paraula conserva l'accent si en duïa (*néixe*, *córre*), però el 1919 vacil·la (*córrer*, però *neixe*). Quan no hi ha d'haver sinalefa, la erra no cau. (Aquest ús no l'havia introduït pas ell, i avui sembla que els poetes l'han abandonat.) Vegem-ne uns quants exemples de l'edició de 1953 (idèntica, en aquest punt, a la recent de 1993):

"I poc havia de *se*, en *comparèixer*, amable als meus homes!", "I vet aquí el

pensament que *milló*' en el meu cor va semblar-me", "Prou ja n'hi ha de *dormí* i de *bleixà*' en aquest son de dolcesa!", "els presents que, en jo *néixe*', us havia promès que us faria", "un bastiment *lleugé*'; i de bon cor va prestar-lo Noèmon", "arrambada a un *pilà*', i les criades li seuen darrera". // "Ara, el que sento *dir* assegut a les nostres estades", "Alça't ja, foraster, per *anar* a ciutat [...]", "vam estar regalant-nos amb carn a *desdir* i amb vi dolç", "Cap a casa, *potser*, a la cara terra paterna".

SIGNE D'INTERROGACIÓ INICIAL

El segon detall és que Riba en totes les edicions de la segona traducció (no en la primera, de 1919, però novament el 1993) usa *sistemàticament, sense ni una*

excepció, el signe d'interrogació inicial; però només el signe final d'exclamació (l'inicial en aquest cas no és realment gaire necessari). Com és sabut, els signes inicials són una troballa genial que van fer els gramàtics castellans (consistent, simplement, a capgirar els signes ja existents), i no hi ha cap motiu per no aprofitar-nos-en, com tothom s'ha aprofitat, per exemple (i un dia ho faran les llengües que encara no ho fan), del guió que introdueix els diàlegs. Mirin: "¿Tornes, Ulisses? I ara! ¿Quin déu advers t'assaltava?", "¿D'on venia aquest home? ¿De quina terra es vanava / d'ésser? ¿On té el llinatge i les seves conreres paternes? / ¿O és que potser et portava notícies del pare que torna? / ¿O solament ha vingut per desig de cosa més seva?", "Hostes, així ¿qui sou? ¿D'on veniu per les molles carreres?", "Què vols ara?", "Oh amics, aquí dins, ¿sentiu? hi ha una dona que corre". Hi afegiré un "detall": Carles Riba, durant aquests anys, era el president de la Secció Filològica de l'IEC. I un altre detall: ningú no podrà dubtar que Riba és un dels filòlegs i dels humanistes més complets i indiscutibles que hem tingut.